

VII.8. КУЛТУРА И НЕДВИЖИМО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

VII.8.1. ИСТОРИЯ, ЕТАПИ НА РАЗВИТИЕ

Територията на Община Перушица има хилядолетна и богата история. Множеството разкрити археологически ценности в района показват богато културно наследство, което са оставили траки, римляни, византийци, славяни и българи.

Най-ранните останки са от праисторическо селище, което е съществувало през неолита, халколита и бронзовата епоха или в периода от 7 - 6 000 г. пр. Хр до към 1 000 пр. Хр. Намерени са на около 1,5 км североизточно от града (при карстовия извор Пастуша и скално светилище, върху което е построена по-късно Червената църква).

На същото място се формира и тракийско селище, просъществувало през римската епоха (I–IV в. сл. Хр) и през последвалите исторически периоди. За съществено тракийско присъствие в района свидетелства и наличието на значителен брой надгробни могили (29 на брой по неофициални данни).

Предполага се, че днешната Перушица е наследник на античното селище, което след заселването на славяните по тези земи приема името Драговец. Селището и прилежащите му отбранителни съоръжения продължили живота си и през средновековието. По време на Второто българско царство (XII-XIV в.) тези крепости са играели важна роля при сблъсъците между Византия и България и са преминавали ту в едни, ту в други ръце.

Характерно за Перушица е, че през всичките векове на османското робство населението му запазило българско – християнско самосъзнание.

През Възраждането е кулминацията на будното национално самосъзнание и ревностният дух на перушинци. В Перушица са живеели и работили видни Възрожденски просветители и дейци на национално-освободителното движение, като: Петър Бонев, Спас Гинов, Кочо Честименски, Васил Соколски – Докторът.

В този период се отчита забележителен стопански и духовен просперитет. Тя е едно от първите селища, започнали подготовка за Априлското въстание. През 1869 г. самият Васил Левски полага основите на таен революционен комитет, чиято дейност е възобновена по-късно (през 1876 г.) от Георги Бенковски. Перушица е освободена от османско иго на 3 януари 1878 г., но след Берлинския договор от 13 юли 1878 г., селото попада в автономната и васална на Османската империя област Източна Румелия. Според първото официално преброяване от 1884 г. населението наброява 2 053 жители. Жителите на Перушица са от първите, обявили се за Съединението на Княжество България с Източна Румелия през 1885 г.

През XX в. в Перушица основен дял от икономиката заема селското стопанство и по-точно лозарството и овощарството. През 1929 г. в селото е образувано първото в България дружество на тютюнопроизводителите, а през 1935 г. и лозаро-винарска производствена кооперация „Напредък“. По-късно е основано средно професионално-техническо училище.

След 9.IX.1944 г., в годините на социалистическата планова икономика, в Перушица работят: електроапаратурен завод за командни ел. табла, предприятие на „Винпром“ за естествено пенливи вина, 2 предприятия за производство на туристически принадлежности, Дирекция „Лозарство“ към националния производствен комплекс „Г. Димитров“ в Пловдив, дивечова ферма „Норка“ и др.

През 1969 г. село Перушица е признато за град. С президентски Указ №111 от 1998 г. се създава Община Перушица, чието единствено населено място е град Перушица.

VII.8.2. КУЛТУРА, ХАРАКТЕРИСТИКИ

VII.8.2.1. Обекти на обществено обслужване, направление култура:

▪ Музейна мрежа

Музейното дело в Перушица има своите корени в периода на българското възрождане. След Априлското въстание, през 1896г. по инициатива на гражданите на Перушица е създаден комитет „27-ми Април 1876“, който има за цел съхранение и опазване паметта на загиналите перущанци, герои от Априлската епопея 1876г. На 5-ти март 1955г. е създаден и учреден „Исторически музей“ гр. Перушица, експозицията е открита в деня на 80 годишнината от Априлското въстание в двуетажна общинска сграда. На 10-ти май 1969г. на същото място е открита нова музейна сграда, в която е уредена експозиция, обхващаща историята на града от създаването му до днес.

Историческият музей е създаден и учреден през 1955 год. Днес комплексът включва четири зали. Експозицията в сградата на музея проследява хода на развитие на селището от неолита (VI хил. пр.Хр.) до съвременния му облик. Етнографската експозиция запознава с бита на населението: оръдия на труда, облекло, съдове, накити. Част от музея е църквата „Св. Архангели Гавраил и Михаил“, в която по време на Априлското въстание местното население са се криели и са се сражавали за живота и свободата си. Извършен е основен ремонт, финансиран по Проект: „Обновяване на исторически музей - Перушица“, по мярка 313 „Насърчаване на туристическата дейност“ от ПРСР 2007-2013г., подкрепен от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони.

Храм „Св. Анастасий“ – старата църква в Перушица е построена между XV и XVI век. В нея е поставено началото на Априлското въстание в този край. В резултат на бунтовните събития църквата е изгорена до основи. По време на Априлското въстание църквата е служила като най-добра защитна позиция. След Освобождението на България църквата „Св. Анастасий“ е възстановена и използвана като първата стационарна болница в Перушица.

Параклис „Св. Преподобна Петка“ - разположен в южната част на Перушица в местност, носеща същото име. Храмът е построен преди 2000г. на място, където е имало естествена пещера, служеща като параклис на светицата. На другия бряг на реката е бил разположен женският метох към манастира „Св. Тодор“.

Картинна галерия „Даново училище“ е построено през 1850 г. със средства на перущинци. Първият учител в него е бил известният български възрожденец Христо Г. Данов. Той преподава 3 години в Дановото училище, като въвежда светско образование по взаимоучителния метод Бел-Ланкастер. В сградата на училището се е помещавало и Народното Читалище „Просвета“, основано от Христо Г. Данов и редица други участници в Априлското въстание. През 1869 г. в сградата на училището Васил Левски основава местния таен революционен комитет в Перушица. Днес в бившето училище се помещава картинна галерия. В сградата е показана сбирка от артефакти с историко-етнографски характер.

В общината се полагат дейности насочени към облагородяване на културната инфраструктура и обогатяване на културния живот, отделят се средства за участие на художествени състави от община Перушица в регионални и областни изяви.

▪ НЧ "Просвета 1862"

На територията на общината функционира – Народно читалище "Просвета 1862". Читалището е основно през 1862 год. по инициатива на Петър Бонев. Сградата е добре поддържана, разполага с голяма концертна зала с полу-професионална сцена, камерни зали, гримьорни, аудио-визуална техника, компютри, което създава добри условия за развитие на културна и творческа дейност. В читалището има библиотека с библиотечен фонд над 20 000 тома литература. В читалището функционира и самодееен театър, който е носител на златни и сребърни медали от републикански фестивали. Активно работят и

младежка формация по модерен балет, детско-юношеска театрална студия, литературен клуб, детски танцов ансамбъл.

- **Младежки дом**

Младежният дом се развива и утвърждава непрекъснато като комплексен културен и информационен център, обслужващ потребностите и интересите на младите. В него целогодишно работят няколко кръжочни форми – природо знание и екология, компютърно обучение, приложно и изобразително изкуство, танци и др.), които участват в различни регионални прояви с аудитория във възрастов диапазон от 7 до 35 години.

- **Мемориален паметник на трите поколения град Перушица**

Паметникът е открит през 1976 г. в памет на няколкото поколения перушеници загинали за свободата на Отечеството и по случай 100 годишнината от участието на града в Априлското въстание. Той е изграден на историческия връх „Власевица“ – лобното място на тримата старци парламентъори от Перушица, загинали по време на въстанието. От „Дановото училище“ започва естакада от стълби, водеща до комплекса. С тази символика се изразява възвисяването на Перушица от Възраждането до днес.

VII.8.2.2. Нематериално културно наследство; Традиции, обичаи, обреди, празненства и вярвания

- **Къпанки**

20 януари – уникален за Перушица обичай, просъществувал от незапомнени времена. На този ден в определен вир в реката се къпят младоженците от предходната година. Те скачат в ледените води на реката с котел вино, окичен със здравец и чимшир за здраве, за да бъде крепко младото семейство. С котела се носи вода от вира у дома и се сипва в ръкава на булката, за да ражда здрави и силни деца.

- **Ден на родилната помощ „Бабин ден“ – 21 януари – Ритуал „бабуване“**

- **Трифон Зарезан**

14 февруари - много тачен от перушеници. Народът излиза на централния площад и всеки носи от своето – вино, ракия, сушено грозде и различни продукти от грозде, за да се похвали и да почерпи. Провежда се и конкурс за най-добро домашно вино – бяло и червено. Тържествена процесия начело със свещеника поема към лозята по пътя към Брестовица за обрядното зарязване на лозята. Зарязаните лози се поливат с вино, за да е богата новата реколта.

- **Тодоровден** – март - Перушеници се събират в местността на манастира „Св.Тодор Тирон“ на обща трапеза, перушенско вино и местните музикални таланти.

- **Великден** - третият ден на Великден се отбелязва със събор, курбан и Великденско хоро при „Червената църква“.

- **„Мъртвият празник“**

9 май - годишнина от Априлското въстание, най-големият местен празник, на който се почитат героите от перушинската епопея 1876 г. Перушеници от цяла България, че и от странство си идват в този ден, за да се поклонят в храма „Св Арахангел Михаил“ и да участват в богатата културна програма.

- **Илинден**

20 юли - Старите перушеници особено почитали този ден, за да предпазят лозята и нивите си от градушки, всички отивали на църква, а след това празнували по домовете си.

- **Събор Върховръх**

2 август – Областен събор на връх Върховръх

VII.8.3. НЕДВИЖИМО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО АНАЛИЗ НА ОБЩОТО СЪСТОЯНИЕ (ДИАГНОЗА)

VII.8.3.1. Класификация на недвижимото културно наследство (НКН) в съответствие със Закона за културното наследство и анализ

▪ **Принадлежност на недвижимите културни ценности (НКЦ) към определен исторически период: (праисторически, антични, средновековни, възрожденски, от ново и най-ново време)**

□ **Праисторически:** На територията на Община Перушица са открити две праисторически селищни могили. Съгласно данните от Археологическата карта на България, по-старата могила е датирана в периода от ранния неолит до ранната бронзова епоха. Втората могила е просъществувала по-къс период: от късния енеолит до ранния енеолит. Съществува хипотеза, че част от изчезналия град Драговец се е намирал на територията на Община Перушица. Градът е основан от траките и е просъществувал до Средновековието.

□ **Античност:** Намерена е археологическа субстанция от три селища от Античността – първото е в местността Козбен с площ около 5дка, второто в м.Селището с площ също 5 дка и третото селище е в близост до Кричимския канал – пак в м.Селището.

□ Други обекти от периода на Античността са шест надгробни могили, находящи се в местностите: Керена, Старите лозя, Пресечената могила, до Кричимския канал, Ибрямова могила, м.Селището. Открит е и плосък некропол от желязната епоха. Намерени са останки от няколко светилища: в местността Перистица, при карстовия извор Пастуша и в м. Старите лозя. Най-известният обект от късната античност е Червената църква, датирана IV век н.е. Ситуирана е в кв.Пастуша.

□ **Средновековие:** По данни от Археологическата карта на България в м.Горите и м.Калето са открити останки от две Средновековни крепости, които фигурират и в заверените списъци, предоставени от НИНКН. По неофициални данни на територията на Общината са намерени останки от още няколко крепости: Перистица, Момино Кале, Св.Тодор т.н. Те вероятно са били част от крепостна система, която е пазела достъпа до град Драговец от всички страни. Друг обект от Средновековието е манастирът „Св. Св. Теодор Тирон и Теодор Стратилат“, известен още като „Св. Теодоровци“ или „Св. Тодор“.

□ **Възраждане:** Съществуващите жилищни сгради НКЦ са от Възрожденския и Следосвобожденски период, както и църквата „Свети Архангел“ и Дановото училище.

□ **Новото време:** Лобните места, Братската могила, партийния клуб и войнишките паметници се причисляват към НКЦ от Ново време.

▪ **Принадлежност на недвижимите културни ценности (НКЦ) към определена научната и културната област: (Археологически, исторически, архитектурно-строителни, художествени, урбанистични, културен ландшафт, парково и градинско изкуство, етнографски, културен маршрут).**

□ **Археологически:** Съгласно наличната информация в автоматизираната система “Археологическа карта на България“ на територията на Община Перушица има 17 археологически НКЦ.

□ **Исторически:** съгласно заверените списъци на НИНКН на тази територия има 9 бр. обявени исторически НКЦ, които съвпадат с 5 военни паметника, фигуриращи в Анкетните карти на Министерство на отбраната на Република България.

□ **Архитектурно-строителни:** 26 бр. НКЦ, от които 5 са обявени и 21 са декларирани.

□ **Културен маршрут** – В приетият от Министерски съвет Стратегически план за развитието на културния туризъм в България са дефинирани 13 интегрирани пилотни проекта. В един от тях е включен като обект „Червената църква“.

□ По предложение на Кмета на община Перушица с Изх. № 1562/ 17.04.2014 год., е взето Решение N 31/ 28.04.2014г. на Общински съвет за кандидатстване с проект:

„Реализиране на етап от маршрут „Културно-исторически и природен комплекс Перушица“. Проектът ще включва: Енеолитно селище край Перушица, Духова могила, Банова могила, Разсечена могила, Раннохристиянска базилика „Червената църква“, исторически паметници в самата Перушица (църквата „Св.Архангел Михаил“, храм „Св.Атанасий“, Исторически музей-Перушица, Даново училище), Паметник на трите поколения, манастира „Св.Св. Теодор Тирон и Теодор Стратилат“, крепостта „Перистица“, с.Скобелево, Върховръх, с.Чурен, Комаров камък и Тъмраш.

□ **Туристически пътеки** – По проект: „Община Перушица – неделима част от историята, културата и бъдещето на Европа“, са разработени 5 маршрута на туристически пътеки, три от които са реализирани със средства по мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности“ от ПРСР 2007-2013 год. И трите маршрута са с направление от центъра към южните околности на гр. Перушица, като са маркирани с табели и подходящи съоръжения за отдих на преминаващите туристи.

VII.8.3.2. **Пространствената структура и териториалния обхват**

/Единични, групови - ансамбъл, комплекс, историческо селище, историческа зона, археологически резерват/

□ **Единични НКЦ** - Според пространствената структура и териториалния обхват в Община Перушица са декларирани и обявени само единични НКЦ.

□ **Защитени територии**

Защитена местност „Перестица“: Местността „Перестица“ е обявена като историческо място със Заповед № 173/09.03.1983г. на КОПС при МС, с площ 6,1ха. Съгласно изискванията на Закона за защитените територии, историческото място е прекатегоризирано в защитена местност със Заповед № РД-331/31.03.2003г. на Министъра на околната среда и водите. Със Заповед № РД-935/28.12.2007г. на МОСВ, площта на защитената местност е актуализирана на 5,888 ха. Територията на защитената местност включва скален масив, разположен на юг от гр. Перушица и вековна буково-дъбова гора. Скалния масив представлява местообитание и място за гнездене и хранене на черен щъркел, както и на редица видове дневни и нощни птици. Територията се стопанисва и охранява от община Перушица и община Родопи под контрола на РИОСВ-Пловдив.

□ **Защитени зони по Натура 2000, съгласно Закона за биологичното разнообразие:**
Защитена зона „Брестовица“: Североизточната част от територията на община Перушица влиза в обхвата на защитена зона Брестовица – 33 по директивата за местообитанията (обща площ 2670.58 ха) – код BG0001033 за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна, приета с Решение на МС №122 от 02.03.2007г. (ДВ. Бр.21/2007г.)

Защитена зона „Река Въча – Тракия“: код BG0000424 за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна, приета с Решение на МС №122 от 02.03.2007г. (ДВ. Бр.21/2007г.)

Цели на опазване:

- Запазване на площта на природните местообитания и местообитанията на видове и техните популации, предмет на опазване в рамките на защитената зона;
- Запазване на естественото състояние на природните местообитания и местообитанията на видове, предмет на опазване в рамките на защитената зона, включително и на естествения за тези местообитания видов състав, характерни видове и условия на средата; Възстановяване при необходимост на площта и естественото състояние на приоритетни природни местообитания и местообитания на видове, както и на популации на видовете, предмет на опазване в рамките на защитената зона.

До момента защитените зони не са обявени със заповед на Министъра на околната среда и водите, съгл. чл.12, ал.6 от Закона за биологичното разнообразие.

Степен на застрашеност недвижимите културни ценности:

културни ценности в риск, застрашени културни ценности

• **Застрашени културни ценности**

Списъците с недвижими културни ценности не са актуализирани от 1982г., с изключение на това, че през 1992г. две от сградите са свалени.

Къщата на Радю Лакин на ул.“Д-р Георги Кътев“ (УПИ II-871, кв.66) е в изключително лошо конструктивно състояние. През 2011г. е проведена комисия по чл.72 ал.2 от Закона за културното наследство и със Заповед №45/23.12.2001г. на Кмета на Община Перущина е забранен достъпа във и в непосредствена близост до сградата до изясняване възможностите за укрепване, възстановяване или премахване на сградата, съгласувано с НИОНКЦ.

Къщата, дадена на ОБНС за музей през 1991г.- ул.“Бр.Тилеви“3, се е самосрутила. Необходимо е да се предприемат действия по стартиране на процедури с цел преизграждане на сградата в оригиналния ѝ вид и обем.

Повечето от сградите – културни ценности са с нарушена автентичност, в следствие на извършени преустройства в екстериора и интериора. Архитектурният им образ е значително променен и обезличен. Напълно е загубена традиционната среда на обектите. Констатира се сериозни екстериорни проблеми от различни видове окабеляване. Сградите не са обследвани за енергийна ефективност.

Археологическите НКЦ – крепости и манастира „Св.Тодор“ са недостъпни. Поради липса на дейности по опазването им, природата е превзела руините и достъпът до тях е значително затруднен - няма път. Останали са само руини със самораслеци. Много трудно се различава археологичната субстанция. Направени са само теренни издирвания – няма пълни археологически проучвания.

Необходимо е да се предприемат действия по разчистване, проучване и консервация, реставрация и социализация.

VII.8.3.3. Категория на НКЦ, съгласно културната и научната ѝ стойност и обществената значимост (световно значение, национално значение, местно значение, ансамблово значение, за сведение)

▪ **Национално значение:** 2 бр. - Червената църква и църквата „Св.Архангел Михаил“, както и всички селищни и надгробни могили и средновековни отбранителни валове – 16 бр.

▪ **Местно значение** – 9 бр. с тази категория

▪ **За сведение** – 1 бр.

▪ **Декларирани НКЦ** – без категория – 21 бр.

VII.8.3.4. Правна и териториално-устройствената защита на недвижимото културно наследство

На територията на Община Перущица има 33 бр. недвижими културни ценности, от които 9 обявени в Държавен вестник и 24 декларирани – всички попадат под защитата на Закона за културното наследство. При декларирането им, както и при предоставянето на статута им на НКЦ не са били определени режими за опазване, в които да се посочи териториалния обхват и да се изготвят предписания за опазване на недвижимата културна ценност и нейната среда, съгл. чл.79 ал.1 и ал.2 от Закона за културното наследство.

Изключение прави Червената църква, за която през 2008г. са одобрени граници и режими с Протокол от 16.12.2008г. и Заповед №РД 09-754/01.12.2008г. на Министъра на Културата.

Няма изготвени устройствени схеми и устройствени планове на защитени територии за опазване на недвижимото културно наследство и специфични правила и нормативи към тях; не са изготвени планове за опазване и управление на недвижими културни ценности.

С разпореждане №1714/2.10.1962г. на Министерски съвет всички селищни и надгробни могили и средновековни отбранителни валове в България са обявени по реда на чл.4, ал.1 от ЗПКМ (отм.) и съгласно §10, ал.1 от ЗКН притежават статут на НКЦ с категория национално значение.

Списъците с недвижими културни ценности не са актуализирани от 1982г., с изключение че през 1992г. две от сградите са свалени. Необходимо е да се извърши актуализация, тъй като много от сградите са със значително променен и обезличен архитектурен образ. Традиционната среда на обектите е напълно е загубена.

Към момента липсва подробен консервационен план с цялостно решени силуети по улици с НКЦ и указани зони, правила и степен на намеса. Необходимо е извеждане на система от устойчиви ценности, които да бъдат водещи при вземането на решения за консервационно – реставрационни работи, за подмяна на остарял сграден фонд с нов, за префасадиране и цялостно експониране.

VII.8.3.5. Анализ на състоянието на недвижимите културни ценности (НКЦ) на територията на Община Перушица (ДИАГНОЗА)

Характеристика на единичните и груповите обекти на недвижимото културно наследство - местоположение, категория, принадлежност към исторически период, състояние и функции, достъпност, изграденост на инженерната и транспортна инфраструктура, степен на социализация, потенциал за развитие.

▪ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ И КОМПЛЕКСИ

□ Селищна могила - 1

Местоположение - северно от Перушица, кв. Пастуша.

Регистрирана в Археологическата карта на България № АКБ - 2100041.

Получават статут на НКЦ с разпореждане №1714/2.10.1962г. на Министерски съвет и са обявени по реда на чл.4, ал.1 от ЗПКМ (отм.) и съгласно §10, ал.1 от ЗКН

Категорията на НКЦ е от национално значение.

Селищната могила е датирана в периода от ранния неолит до ранната бронзова епоха. Могилата се намира в кв.Пастуша в близост до карстовия извор Пастуша и скално светилище, върху което е построена по-късно Червената църква. Добрите условия за духовно и материално развитие около извор Пастуша довело до разрастване на селището и увеличаване на броя на населението му, а впоследствие и до разселвания и основаване на други праисторически селища в близката околност – района на Пастуша, Перушица и Брестовица.

□ Селищна могила - 2

Местоположение: северозападно от Перушица, до Кричимския канал.

Регистрирана в Археологическата карта на България № АКБ - 2100042.

Получават статут на НКЦ с разпореждане №1714/2.10.1962г. на Министерски съвет и са обявени по реда на чл.4, ал.1 от ЗПКМ (отм.) и съгласно §10, ал.1 от ЗКН

Категорията на НКЦ е от национално значение.

Селищната могила е просъществувала от късния енеолит до ранния енеолит.

□ Селище - 1

Местоположение: северно от Перущица, кв. Козбен.

Регистрирана в Археологическата карта на България № АКБ - 2100045.

Получават статут на НКЦ с разпореждане №1714/2.10.1962г. на Министерски съвет и са обявени по реда на чл.4, ал.1 от ЗПКМ (отм.) и съгласно §10, ал.1 от ЗКН

Категорията на НКЦ е от национално значение.

Селището е с площ от 5 дка.

□ **Надгробни могили – 6 бр.**

Местоположение: северно от Перущица.

Регистрирани в Археологическата карта на България № АКБ – 2100043, 2100046, 2100047, 2100052, 2100053, 2100054.

Получават статут на НКЦ с разпореждане №1714/2.10.1962г. на Министерски съвет и са обявени по реда на чл.4, ал.1 от ЗПКМ (отм.) и съгласно §10, ал.1 от ЗКН

Категорията на НКЦ е от национално значение.

Надгробните могили са тракийски от римската епоха. Разположени са в местностите: Керена, Старите лозя, Пресечената могила, до Кричимския канал, Ибрямова могила, м.Селището.

По неофициални данни на територията на Община Перущица има 29 могили, сред които най-известните са Духовата, Бановата, Горката, Андреева могила, Пресечената, Ибрямската и т.н.. Надгробните могили са се издигали преди всичко на племенните владетели – царе, принцове и на хората около тях, които имали власт. Колкото по-знатен бил покойникът, толкова по-внушителна била могилата му.

Необходимо е да се извършат пълни археологически проучвания и да се определи ценността на намерената субстанция.

□ **Плосък некропол**

Местоположение: северно от Перущица, кв.Пастуша

Регистриран в Археологическата карта на България № АКБ – 2100048

Получава статут на НКЦ с разпореждане №1714/2.10.1962г. на Министерски съвет и са обявени по реда на чл.4, ал.1 от ЗПКМ (отм.) и съгласно §10, ал.1 от ЗКН

Категорията на НКЦ е от национално значение.

Плоският некропол е открит в югоизточно от Перущица. Намерени са равномерно разпръснати керамични находки от желязната епоха. До този етап не са направени пълни археологически проучвания на некропола – има извършени само теренни обхождания.

□ **Червената църква**

Местоположение: на 2км североизточно от Перущица.

Регистриран в Археологическата карта на България

Раннохристиянска базилика, обявена за народна старина в ДВ бр.69/1927г. и за архитектурно-строителен НКЦ в ДВ бр.36/1966г. В писмо №3861 от 02.12.2008г. са определени граници и режими.

Категорията на НКЦ е от национално значение.

Археологическите проучвания показват, че изграждането на внушителния храм е започнало около IV-V в. сл. н.е., което я прави една от най-старите църкви в България. Построена е върху древно скално светилище. Изследователите са установили, че върху тракийското светилище е бил изграден хероон на неизвестен засега воин или цар, а с навлизането на християнството в България мястото е започнало да се използва като мартирий, където са съхранявани мощите на мъченици за Христовата вяра.

Първите сведения за Червената църква датират от 19 век. Началото на археологическите проучвания е поставено през 1915г. През 1921г. изследванията са продължени и е извършено детайлно заснемане на църквата и стенописите. Последните

археологически проучвания са направени през 80-те години на 20 век, когато са изяснени хронологическите периоди на сградата и са разкрити части от прилежащия некропол.

Червената църква е от типа на четириконхалните куполни сгради с обиколен коридор и два притвора, портик с монументално стълбище, баптистерий и параклис. Установени са 3 строителни периода. Първоначално сградата е представлявала мартирий, изграден през 4 век. Края на 5 век и началото на 6 век е втория строителен период, когато сградата е превърната в църква. Тогава са построени нартексът, екзонартексът и параклисът. Третият строителен период е през 11 век, когато е бил направен портикът от запад. От този период са и много допълнителни преправяния на сградата. През този период около църквата възниква Средновековен некропол. Запазената стенописна украса, принадлежаща към втория и третия период.

През 1965-1966г. е извършено първото технико-конструктивно изследване на състоянието на руината и е изготвен цялостен архитектурен и конструктивен проект за стабилизиране на суперструкцията. През 1967г. е извършена частична реконструкция и реинтеграция на тухления градеж. В периода 1975-1976г. отново е осъществена частична реинтеграция по градежа. През 1992г. е направено конструктивно укрепване на голямата арка на северната конха. През 1994-1995г. е изготвен проект, по който е извършена частична реинтеграция на източната част на апсидата.

С заповед №РД 09-754/01.12.2008г. на Министъра на културата са определени териториалния обхват на НКЦ, територията на охранителната му зона и предписания за опазването им.

През 2013 година Червената църква беше открита след около двугодишна реставрация по проект на Министерството на културата и с помощта на оперативна програма „Регионално развитие“ и програма „Подкрепа за паметници на културата с национално и световно значение, допринасящи за устойчивото развитие на туризма“. Освен реставриране на самия храм са взети и мерки, които ще позволят включването на историческия обект в различни културни маршрути.

При Червената църква е изградена туристическа инфраструктура: информационна сграда с битови помещения. Все още не е осигурен асфалтиран път и няма паркинг за автомобили и автобуси.

□ **Средновековна крепост м.Калето**

Местоположение: 1,55 км югоизточно от Перушица.

Регистриран в Археологическата карта на България № АКБ – 2100723

Обявена за архитектурно-строителен НКЦ в ДВ бр.36/1966г.

Категорията на НКЦ е от национално значение.

Крепостта е датирана от Втората българска държава. От югозапад, запад и северозапад местността е недостъпна, защитена естествено от отвесни скали

Разположена е на приблизителна площ от около 4 дка. От крепостта са намерени стени и равномерно разпръснати находки. Извършени са само археологически теренни издирвания.

□ **Средновековна крепост м.Горките**

Местоположение: 1,55 км югоизточно от Перушица.

Регистриран в Археологическата карта на България № АКБ – 2100722

Обявена за архитектурно-строителен НКЦ в ДВ бр.36/1966г.

Категорията на НКЦ е от национално значение.

В северозападния край на местността „Горката“ се намират останките от стара крепост, датирана от Средновековието. Тя е разположена е върху плато с площ от около 7 дка, което доминира над околната равнина. От крепостта са намерени стени и

равномерно разпръснати находки. Извършени са само археологически теренни издирвания.

□ **Средновековна крепост Перистица**

Местоположение: 4км южно от Перушица.

Средновековната крепост Перистица се намира в непосредствена близост до някогашния манастир „Свети Тодор“. По всяка вероятност крепостта е строена от византийския император Юстиниан I (527 – 565 г.). За първи път името ѝ се споменава през XIII век и се свързва с името на българския цар Михаил II Асен.

Крепостта Перистица се издига върху висок, скалист, естествено недостъпен връх. От някогашната внушителна крепостна стена, дебела повече от два метра, сега са останали само основите, обрасли с храсталаци. В скалистата част на крепостта били изкопани дълбоки резервоари за вода. В западната ѝ част още личат стъпалата от стълбището, което отвеждало до върха на крепостта.

□ **Светилището Перистица**

Местоположение: 4км южно от Перушица

Средището на светилището е там, където впоследствие е била изградена и самата крепост. То включва грандиозен скален стълп-фалос и прилежащо скално плато осеяно със съответните култови кладенчета, всякакви скални изсичания, някои от които са възможни евентуални знаци и прилежаща към всичко това голяма звездна карта.

□ **Защитена местност Перистица**

Местоположение: 4км южно от Перушица.

Обявена е със заповед № 173/09.03.1983 г. на Комитета по опазване на природната среда при Министерски съвет за историческо място.

Местността „Перистица“ е обявена за защитена местност. Прекатегоризирана в една от 175 - те защитени местности със Заповед № РД-331/31.03.2003 г. на МОСВ, с цел опазване гнездово местообитание на черен щъркел. Със Заповед № РД-935/28.12.2007г. на МОСВ.

Категорията на НКЦ е от местно значение.

Цел на обявяването: да се запази гнездовото местообитание на черен щъркел и характерния ландшафт за местността.

Местоположение: Намира се в землището на гр. Перушица, община Перушица и с. Устина, община Родопи, област Пловдивска.

Местността „Перистица“ е обявена като историческо място със Заповед № 173/09.03.1983г. на КОПС при МС, с площ 6,1ха. Съгласно изискванията на Закона за защитените територии, историческото място е прекатегоризирано в защитена местност със Заповед № РД-331/31.03.2003г. на Министъра на околната среда и водите. Със Заповед № РД-935/28.12.2007г. на МОСВ, площта на защитената местност е актуализирана на 5,888 ха. Територията на защитената местност включва скален масив, разположен на юг от гр. Перушица и вековна буково-дъбова гора. Скалният масив представлява местообитание и място за гнездене и хранене на черен щъркел, както и на редица видове дневни и нощни птици. Територията се стопанисва и охранява от община Перушица и община Родопи под контрола на РИОСВ-Пловдив.

□ **Манастир „Св. Св. Теодор Тирон и Теодор Стратилат“**

Местоположение: 5км южно от Перушица.

Регистриран в Археологическата карта на България № АКБ – 2100721

Обявена за архитектурно-строителен НКЦ в ДВ бр.36/1966г.

Категорията на НКЦ е от местно значение.

В местността „Манастира“ над Перушица, се намират останките на средновековна монашеска обител, наричана от местното население „Св. Тодор“. В продължение на

няколко века той е бил част от един внушителен комплекс от няколко български манастира в северните поли на Родопите, наречени Родопската Света гора.

Според изследователите „Св. Тодор“ е основан през втората половина на Средновековието, в края на VI-ти и началото на VII-ми век. Според исторически сведения е бил разрушаван няколко пъти. Първият погром на тази монашеска обител е бил през XIV век, при завладяването на България. Вторият е през 1657 год., третия е през 1778 год. И последния на 27 април 1876 год., по време на Априлското въстание.

В момента манастирът е трудно достъпен, няма път – останали са само руини със самораслеци. Много трудно се различава археологичната субстанция. На обекта са правени теренни издирвания – няма пълни археологически проучвания.

Прекрасната природна среда дава условия за пълноценно експониране и възможност за създаване на културен ландшафт.

Манастирът попада в горски фонд и не са предприети действия по попълване на кадастралната карта и изработване на ПУП, което възпрепятства кандидатстването по проект.

□ **Местност с развалини от манастира „Свети Тодор“**

Местоположение: 5км южно от Перушица.

Обявена за исторически НКЦ в ДВ бр.43/1971г.

Категорията на НКЦ е за сведение.

Необходимо е точно идентифициране на границите на обектите върху археологическия кадастър, за да се отложат коректно границите и да се изготвят режимите за опазване.

□ **Тракийски, античен, късноантичен и средновековен град - Драговец**

Местоположение: части от територията на Община Перушица, Община Кричим и Община Родопи.

Има хипотеза, че град Перушица някога е попадал на територията на древния град Драговец, който по всяка вероятност е бил разположен на 2-3 километра северно от днешните му граници. Предполага се, че е бил съставен от пет части, на разстояние половин час една от друга. Всички заедно можели да се обиколят за десет часа. Първата част на този град е била на това място, на което сега е Кричим. Втората част и най-голямата е била разположена на тези места, които обхващат Куртово, Селище и Стара Пастуша. Третата част се е разполагала в околностите на днешна „Пастуша“ (село от 20 къщи българи). Четвъртата част е била отдалечена на юг от третата, от която три четвърти сега са лозя, ниви на перушеници, а една четвърт от нея обхваща Перушица – село от 250 къщи. Тук се виждат много къщи и развалини. Петата част е била разположена около Устинско блато и на мястото на днешна Устина.

Установено е, че в радиус 5 км. от Драговец се намирили 10 крепости, които са пазели подстъпа до града от всички страни: 1. Калето (Перушица); 2. Перистица (Перушица); 3. Момино кале (Перушица); 4. Света Юстина (Устина); 5. Калето при Мечека; 6. Асеновата крепост или Иванково Кале (Кричим); 7. Малкото кале (Кричим); 8. Клисурата; 9. Калето под Свети Илия; 10. Веевица.

Селището и прилежащите му отбранителни съоръжения продължили живота си и през Средновековието. Тогава укрепленията в планината, като крепостта „Перистица“, са били важна част от севернородопския отбранителен щит. По време на Второто българско царство (XII-XIV в.) тези крепости са играели важна роля при сблъсъците между Византия и България и са преминавали ту в едни, ту в други ръце. Историческите извори сочат, че през този период Драговец е голям български град. Според византийския хронист Георги Акрополит: „живущите там били българи и отхвърляли игото на чуждоплеменниците (т.е. Византийците)“.

Драговец е разрушен от ордите на турския пълководец Лала Шахин през 1364 година. Опитите на турците да помохамеданчат местното население не успели. През XV век тук се заселили бежанци – българи от най-западните предели на Балканския полуостров (днешни Албания и Епир). По-късно селището било ограбено и опожарено отново през 1794 година от кърджалиите на Мехмед Синап.

▪ **АРХИТЕКТУРНИ ОБЕКТИ И КОМПЛЕКСИ**

□ **Църквата „Св.Архангел Михаил“**

Местоположение: в центъра на гр. Перушица

Обявена за исторически и архитектурно-строителен НКЦ в ДВ бр.43/1971г. и писмо №4399 от 20.11.1981г.

Категорията на НКЦ от национално значение.

Историческата църква „Св. Архангел Михаил“ е строена през 1847 – 1848 год. от брациговски майстори, изцяло с дарение на перушеници и е осветена на 8-ми ноември 1849 год (Архангелов ден). Тя представлява трикорабна едноапсидна църква, с каменна зидария и засводена с тухлена сводове. Настилката е от неправилни каменни плочи. В нея е имало икони изписани от известния творец Станислав Доспевски.

Църквата е била последното убежище на въстаналите за свобода перушеници през април 1876 год. срещу османското господство. Мнозина от нейните защитници са сложили край на живота си, вместо да попаднат живи в ръцете на озверелите нередовни турски войски. След неколкодневна обсада и артилерийски обстрел, църквата пада в ръцете на турците на 1 май 1876 г. Малцината оцелели нейни защитници и много жени, деца и старци от Перушица са отведени в Пловдив.

През 1966г. е поставен каменният саркофаг в църквата, а през 1971 г. е обявена за архитектурен паметник на културата. През 2007 е извършена консервация на десният кораб на църквата. Към момента църквата има проблеми с покривната конструкция, вратите и прозорците. През 2012 г. е изготвен проект за извършване основен ремонт на покрива и неговата конструкция, осветлението и подмяна на част от дограмата. Проекта ще бъде реализиран през 2014 г. Предвидено е благоустрояване на околното пространство включително озеленяване, осветление и отводняване на терена.

□ **Даново училище**

Местоположение: в центъра на гр. Перушица.

Обявена за исторически НКЦ в ДВ бр.43/1971г.

Категорията на НКЦ е от местно значение.

Даново училище е построено през 1850 год. със собствени средства на родолюбивите и жадни за просвета и свобода перушеници. Първият учител в него е известния с по-късната си книжовна и издателска дейност, български възрожденски деец Христо Груев Данов (1828-1911). Той въвежда светско образование по взаимоучителния метод (Бел-Ланкастерски метод), открива неделно училище и се бори за образование на момичетата.

В сградата на училището през 1869г. Васил Левски основава местния таен революционен комитет, чиято дейност е възобновена през 1876г. от Георги Бенковски. През 1876 г. училището е превърнато в болница, функционираща със средствата на лейди Емили Странфорд (английска общественичка, която организира събирането на помощи за пострадалото българско население след потушаване на Априлското въстание).

Към момента в бившето училище се помещава картинна галерия.

За реставрация и консервация община Перушица печели проект, финансиран по мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности“ от Програма за развитие на селските

райони за периода 2007-2013 година, подкрепена от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони. Реализацията на проекта ще подобри туристическата инфраструктура и адаптира „Картинна галерия - Даново училище“ към нови функции:

- експозиционно и информационно пространство – в разположения централно салон на етаж. В новия проект е предвидена възможност за информиране на туристите и чрез мултимедия.

- учебно-занимателна и информационна функция за деца и ученици. Пресъздаване на атмосферата на Възрожденското училище – чинове за писане на пясък; чинове, на които се пише на дъски с тебешир и чинове за писане с перо и мастило. Помещенията могат да бъдат използвани и за временни теоретични занимания и беседи. Обособява се ателие за писане, гравюра и печат.

Жилищни сгради от Възрожденския период и Следосвобождението

Местоположение: в центъра на Перушица.

Декларирани архитектурно-строителни НКЦ с писмо №4399 от 20.11.1982г.

Категорията на НКЦ е от местно значение.

Собственост: частна собственост

Списъците с недвижими културни ценности не са актуализирани от 1982г., с изключение на това, че през 1992г. на две от сградите е свален статута на недвижима културна ценност.

Къщата на Радю Лакин на ул.“Д-р Георги Кътев“ (УПИ II-871, кв.66) е в изключително лошо конструктивно състояние. През 2011г. е проведена комисия по чл.72 ал.2 от Закона за културното наследство и със Заповед №45/23.12.2001г. на Кмета на Община Перушица е забранен достъпа във и в непосредствена близост до сградата до изясняване възможностите за укрепване, възстановяване или премахване на сградата, съгласувано с НИОНКЦ.

Къщата, дадена на ОбНС за музей през 1991г., ул.“Бр.Тилеви“3, се е самосрутила. Необходимо и да се предприемат действия по стартиране на процедури с цел възстановяване на сградата в оригиналния ѝ вид и обем.

Сградите са със значително променен и обезличен архитектурен образ.

Повечето от сградите – културни ценности са с нарушена автентичност, в следствие на извършени преустройства в екстериора и интериора. Напълно е загубена традиционната среда на обекта. Констатира се сериозни екстериорни проблеми от различни видове окабеляване.

Сградите не са обследвани за енергийна ефективност.

ИСТОРИЧЕСКИ ОБЕКТИ

Лобни места: м.“Бабата“, Лобномясто, на Петър Бонев, м.“Пазлъка“

Местоположение: 3,5км северно от Перушица, 0,5км североизточно от Перушица, в центъра на гр. Перушица, 0,2км югозападно от Перушица.

Обявени за исторически НКЦ в ДВ бр.20/1969г. , ДВ бр.43/1971г.

Категорията на НКЦ е от местно значение.

Възпоменателни знаци

Декларирани за исторически НКЦ .

Възпоменателните знаци са от войните от 1885г., 1912-1913г. 1915-1918г., 1944-1945г. Основание за обявяването им за недвижими културни ценности е отношението на тези обекти към значими събития от българската история, тяхната съхранена идентичност, историческа документалност и художествена стойност

Братска могила

Местоположение: в центъра на гр. Перушица.
Обявена за исторически НКЦ в ДВ бр.20/1969г.

Партиен клуб

Обявена за исторически НКЦ в ДВ бр.20/1969г.
Категорията на НКЦ е от местно значение

Военни паметници

На територията на Община Перушица се намират 5 бр. военни паметници, фигуриращи в анкетните карти на Министерство на отбраната на Република България.

VII.8.3.6. КУЛТУРЕН ТУРИЗЪМ

Според Международната харта за културен туризъм на ИКОМОС (Мексико, 1999), културният туризъм е вид туризъм, който използва като ресурс наследството – културните и природните ценности на средата, съхраняващи колективната памет на обществото.

Днес функционира широка мрежа от културни маршрути и културни коридори в резултат от усилията на Съвета на Европа и на Европейския институт за

културни маршрути (Люксембург). Чрез съвместните действия на Европейския институт за културни маршрути (Люксембург) и експертна мрежа на Югоизточна Европа се създават Културните маршрути на Югоизточна Европа, както и Културните коридори на Югоизточна Европа, които обединяват културно пространство и стимулират неговото устойчиво развитие. Културните коридори са трансконтиненталните и транснационалните исторически оси на вековни културни и икономически връзки.

Културните маршрути интегрират духовни и икономически връзки, природни и културни ценности, в цялостни културно-туристически системи (именно такъв е Santiago de Compostela). За да могат да се превърнат в регионални туристически продукти на различни нива, е необходимо да се осигури публична инфраструктура (туристическа, пътна и информационна).

Според данни от Асоциацията за културен туризъм през територията на България преминават 6 културни коридора: Виа Понтика, Виа Диагоналис, Дунавски път, Източен трансбалкански път, Западен трансбалкански път, София-Охрид. (фиг.1)

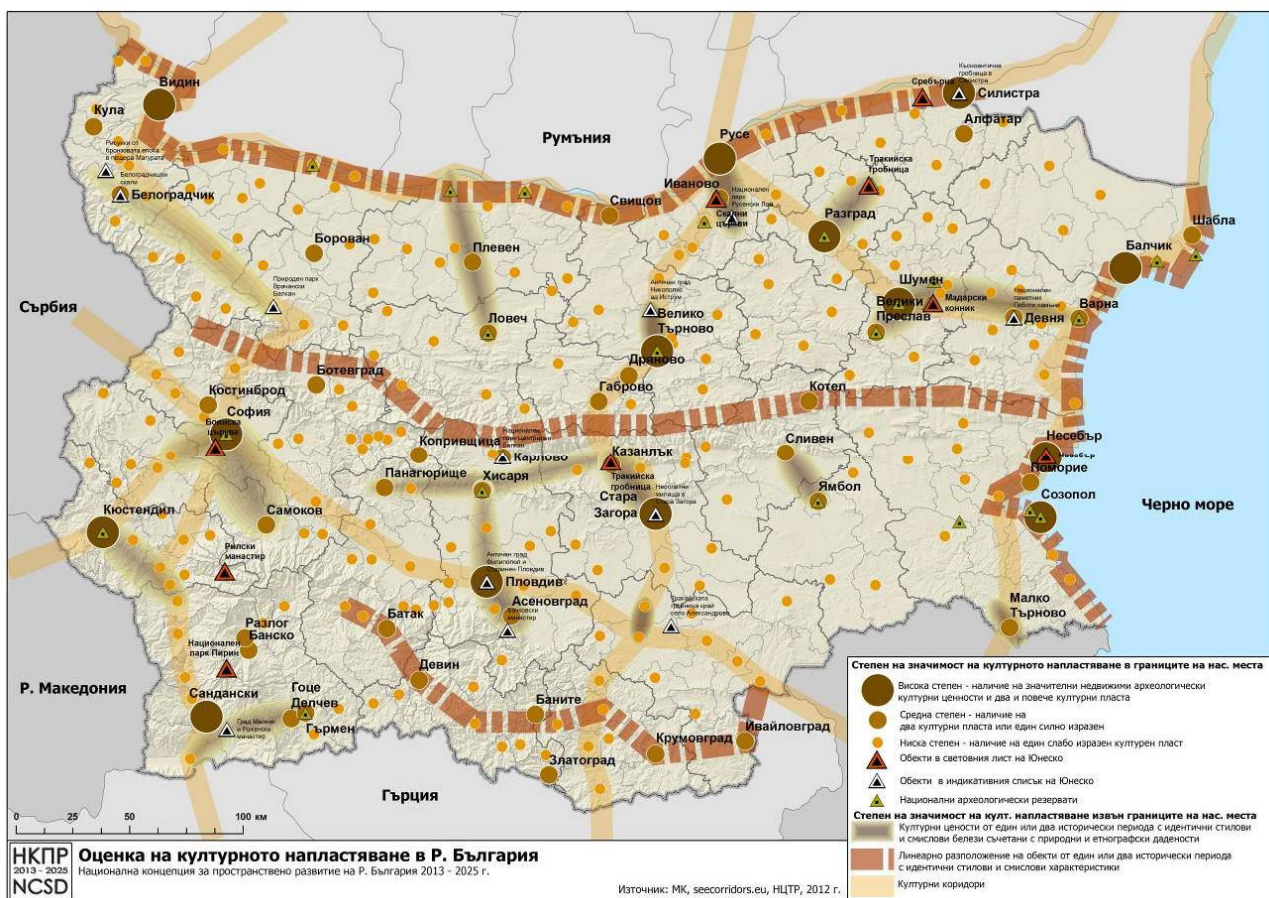
Един от обектите на културния коридор Виа Диагоналис е Червената църква, Недвижимата културна ценност от национално значение.

„Виа Диагоналис преминава през Югоизточна Европа, свързвайки Европа с Азия. Този културен коридор е една от най-древните артерии с трансконтинентално и дори световно значение. Навлизайки от Централна Европа в Словения, поема последователно през Хърватска, Босна и Херцеговина, Сърбия и Черна гора, България и Турция, за да продължи към Далечния изток.

Той е културна ос на древни тракийски царства, седалища на римски провинции, на империи (Римска, Византийска, Османска), на княжества и на държави (Сръбска, Българска, Латинска, Лидийска, Хетска).

Именно оттук, през Мала Азия се разпространяват християнството, монашеството, а по късно и ислямската култура в Европа. През Средните векове от Западна Европа на изток по Диагоналния път започват до навлизат влиянията на католицизма. Диагоналният път е силна връзка с поклонническите пътища в Европа.“ - сайт на Асоциацията за културен туризъм.

В приетият от Министерски съвет Стратегически план за развитието на културния туризъм в България са дефинирани 13 интегрирани пилотни проекта. В един от тях е включен като обект „Червената църква“.

▪ **Състояние на културния туризъм в община Перущица: основни документи, субекти, дейности**

Територията на община Перущица притежава огромен потенциал за развиване на културен туризъм, който е важен фактор за съхраняването и популяризирането на културното наследство и за местното социално-икономическо развитие. От тази гледна точка е изключително важно е да се изготвят културни маршрути за територията чрез конкретните исторически пътища / пътеки, с определена историческа тема, функция и цел, свързани с конкретни пейзажи и ценности – материални и нематериални, които да се привържат към културните маршрути на Р България. (фиг.2)

Фигура 2. Национална схема на културни маршрути в Р България. Източник: Карта: БНК на ИКОМОС, колектив с ръководител проф. д.а.н. арх. Т. Кръстев, 1999 г., Голямата награда на Делегацията на Европейския съюз в България, 2002 г.

Червената църква е включена като обект на културен маршрут в приетият от Министерски съвет Стратегически план за развитието на културния туризъм в България.

За територията на Община Перушица до сега не са проведени самостоятелни културни маршрути. По Предложение от Кмета на община Перушица с Изх. № 1562/17.04.2014 год., е взето Решение N 31/ 28.04.2014г. на Общински съвет за кандидатстване с проект: „Реализиране на етап от маршрут „Културно-исторически и природен комплекс Перушица“. Проектът ще включва: Енеолитно селище край Перушица, Духова могила, Банова могила, Разсечена могила, Раннохристиянска базилика "Червената църква", исторически паметници в самата Перушица (църквата „Св.Архангел Михаил“, храм „Св.Атанасий“, Исторически музей-Перушица, Даново училище), Паметник на трите поколения, манастира „Св.Св. Теодор Тирон и Теодор Стратилат“, крепостта "Перестица", с.Скобелево, Върховръх, с.Чурен, Комаров камък и Тъмраш.

По проект: „Община Перушица – неделима част от историята, културата и бъдещето на Европа“, са разработени 5 маршрута на туристически пътеки, три от които са реализирани със средства по мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности“ от ПРСР 2007-2013 год. И трите маршрута са с направление от центъра към южните околности на гр. Перушица, като са маркирани с табели и подходящи съоръжения за отдих на преминаващите туристи:

□ **Първа пътека „Манастира:** Маршрутът е с приблизителна дължина от 16 км. Пътеката преминава през Историческия музей, Дановото училище, Калугерски Харман /Табиите/, паметника на Кочо Честеменски и достига до манастира Св. Тодор и поляните около него. Пътеката продължава по посока към старинна каменна чешма в защитена местност „Перестица“. По каменен римски път се стига до параклиса Св. Петка от където се връща в града. Туристическата пътека е интересна с изброените исторически и

природни забележителности през които преминава. Преминавайки по маршрута туристите ще имат възможност да се запознаят с биоразнообразието на ЗМ „Перестица“.

□ **Втора пътека „По пътя на героите“:** Маршрутът е с приблизителна дължина от 16 км. Пътеката преминава през Историческия музей, Дановото училище, мемориален комплекс - Паметника на 3 поколения и достига до местността Генишен. След това туристическата пътека стига до просторната Лещенска поляна. От Лещенска поляна маршрутът се спуска до язовир Батен и от там се връща в град Перушица. Този маршрут е подходящ за пешеходен, исторически и конен туризъм. В близост до Лещенска поляна е изградена конна база и се предлага атракция с коне. Около заблатената местност Генишен могат да се наблюдават редки птици, да се провеждат обучения с ученици и риболов.

□ **Трета пътека „Младите скаути“:** Маршрутът е с приблизителна дължина от 8 км. Маршрутът преминава през Историческия музей, Дановото училище, достига до язовир Батен и се връща обратно. На брега на микроязовира има постройка общинска собственост, която би могла да се ползва за склад на лодки, палатки и други необходими за престоя на туристите вещи. Широките поляни около микроязовира позволяват да се организират различни мероприятия - спортни турнири, скаутски лагери, мониторинг на птиците, които в този район са многобройни и като видово разнообразие и като общ брой. Тук ще бъде изградено пожаробезопасно място за направата на традиционния за Перушица „ръжен“ - уникално със своя вкус ястие, привлякло вниманието на български и чуждестранни туристи. Маршрутът е подходящ за опознавателен и приключенски туризъм и масово спортуване на ученици.

□ **Четвърта пътека „Баба, дядо и внуче“:** Дължината на прехода е от 10 километра, трасето на който преминава през Исторически музей, местността Табиите, Винарска изба “Пълдин”, достига до останките на Червената черква, след което се връща обратно по същия маршрут. Лек за преход маршрут, подходящ за пешеходен, исторически велосипеден и винен туризъм. Маршрутът е подходящ за възрастни и деца и понастоящем се ползва често за отдых на жителите на общината и туристите, посетили града. В двора на Винарската изба туристите ще се запознаят със събитие от 1920 г., когато в историческата могила на това място е намерена златна колесница. Всяка година на третия ден на Великден на поляната до чешмата на Червената черква се провежда събор.

□ **Пета пътека „Чевермето и ръжена“:** Маршрутът е с приблизителна дължина от 6 км. Маршрутът преминава през Историческия музей, Дановото училище, паметника на Петър Бонев, родната къща на Петър Бонев, параклиса Св. Петка и Йовчева чешма, след което се връща обратно по същия маршрут.

VII.8.4. ИЗВОДИ ОТ АНАЛИЗА НА СЪСТОЯНИЕТО

Община Перушица се намира в зона с висока концентрация на недвижими културни ценности – заема важно място в културната карта на България. Състоянието на недвижимото културно наследство като цяло е неудовлетворително, като част от обектите са застрашени от разрушение, а други не са добре проучени.

VII.8.4.1. ОБЩИ ПРОБЛЕМИ; ВЛИЯНИЕ НА РЕГИОНАЛНИ ПРОБЛЕМИ

▪ Необходимо е недвижими културни ценности и съществуващите туристически пътеки да се привържат към цялостни културни маршрути и предвид принадлежността на Червената църква към Източно европейския културен коридор „Виа Диагоналис“, да се свържат и този културен коридор.

- Не са изготвени проекти за интегриране и експониране на недвижимите културни ценности. Не е осигурена необходимата туристическа инфраструктура.
- Устройството на ландшафта е в следствие на дейността по формиране на жизнената среда – няма дефинирани зони с културен ландшафт и формирани културни пейзажи. Територията има потенциал за създаване на културни пейзажи, който не е използван. От изключителна важност за естетическите, екологичните и пространствените взаимодействия на пейзажа са величествените скални образувания и горските масиви.
- Защитените местности и зони на територията на Община Пурещица обхващат сравнително малка територия и това определя изискването за максимално опазване на природните ландшафти.

VII.8.4.2. СПЕЦИФИЧНИ ПРОБЛЕМИ

Изключително неблагоприятно е, че археологическите НКЦ:

- Не са извършвани пълни археологически проучвания;
- Не са определени режими за опазване, в които да е посочена териториалния обхват и да са изготвяне предписания за опазване на недвижимата културна ценност и нейната среда, съгл. чл.79 ал.1 и ал.2 от Закона за културното наследство. Изключение прави Червената църква, за която през 2008г. са одобрени граници и режими с Протокол от 16.12.2008г. и Заповед №РД 09-754/01.12.2008г. на Министъра на Културата.
- Не са изготвяни планове за опазване и управление на недвижими културни ценности.
- Няма изготвени устройствени схеми и устройствени планове на защитени територии за опазване на недвижимото културно наследство и специфични правила и нормативи към тях;
- Не са извършени мероприятия, целящи социализация на археологическите НКЦ.

Състояние на архитектурно-строителните НКЦ:

- Списъците с недвижими културни ценности не са актуализирани от 1982г., с изключение на това, че през 1992г. на две от жилищните сгради е свален статута на НКЦ. Необходимо е да се извърши актуализация, тъй като много от сградите са със значително променен и обезличен архитектурен образ. Традиционната среда на обектите е напълно е загубена.
- Към момента липсва подробен консервационен план с цялостно решени силуети по улици с НКЦ и указани зони, правила и степен на намеса.
- Необходимо е извеждане на система от устойчиви ценности, които да бъдат водещи при вземането на решения за консервационно – реставрационни работи, за подмяна на остарял сграден фонд с нов, за префасадиране и цялостно експониране.